

ORGANİK TARIM

İLKELER VE ULUSAL MEVZUAT

ORGANİK TARIM

İLKELER VE ULUSAL MEVZUAT

Prof. Dr. Ali İrfan İlbaş

Genel Yayın Nu.: 11

Sertifika Nu.: 12131

ISBN: 978-605-4160-08-2

1. Basım, Şubat 2009

**ORGANİK TARIM
İLKELER VE ULUSAL MEVZUAT**

© Copyright 2009, EFLATUN YAYINEVİ

Bu kitabın bütün hakları Eflatun Yayınevi'ne aittir. Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Sayfa Tasarımı

Türkan Sarı

Kapak Tasarımı

Meryem Kocabay

Baskı ve Cilt

Reproton Ltd. Şti.

EFLATUN YAYINEVİ

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı

118/3-4 Maltepe/ANKARA

Tel: (0 312) 232 00 36-232 00 86

GSM: 0 541 232 00 96

www.eflatunyayinevi.com

Ülkemizde organik tarım konusunda birçok üniversitede ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyde dersler verilmektedir. Ayrıca, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve mesleki kuruluşlar başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar da organik tarımla ilgili eğitim-öğretim faaliyetleri sürdürmektedir. Tüm bu eğitim-öğretim faaliyetlerinde başvurulacak basılı Türkçe eğitim materyali sayısının yeterli düzeye ulaştırılması gerekmektedir. Her aşaması kontrollü olarak gerçekleştirilen organik tarım faaliyetlerinin, organik tarım mevzuatına uygun olarak gerçekleştirilmesi bir zorunluluktur. Yetiştirici, kontrolör, sertifikeler ve denetçilerin, faaliyetlerini mevzuata uygun şekilde yürütmesini sağlamak amacıyla, başvuracakları Türkçe eğitim materyallerinin yeterli sayıda bulunması faydalı olacaktır. Bu düşüncelerden hareketle, organik tarımla ilgili tüm kesimlere genel anlamda kaynaklık etmek üzere elinizdeki bu eser hazırlanmış bulunmaktadır.

Organik tarım bilincinin yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına katkı sağlaması amacıyla, elinizdeki bu eserde organik tarımın ilkeleri, çevreyle ilişkisi ve temel düşünce sistemi ayrıntılarıyla ele alınmaya çalışılmıştır. Eserde, başvuru, yetiştiricilik uygulamaları, ürün işleme, kontrol ve sertifikasyon, etiketleme, nakliye ve pazarlama gibi tüm organik tarım faaliyetlerinin Türk organik tarım mevzuatına uygun olarak nasıl yürütüleceğinin temelleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Eserin oluşturulmasında Türk organik tarım mevzuatına ilişkin resmi kaynaklar yanında, birçok kaynak kitap ve eserden yararlanılarak, ulusal mevzuata uygun organik tarım yöntemi sistematik olarak ele alınmıştır. Eksik kalan hususların iyi niyetle değerlendirilmesi beklenmektedir.

Bu eserin, öğrencilerimiz, yetiştiricilerimiz, meslektaşlarımız ve tüm organik tarım ilgililerine faydalı olması dileğimidir.

Prof. Dr. Ali İrfan İlbaş
Şubat 2009

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 GİRİŞ

1. GİRİŞ	1
----------------	---

BÖLÜM 2 ORGANİK TARIMIN ÖNEMİ

2.1. TARIMDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE YENİ YAKLAŞIMLAR	3
2.2. ORGANİK TARIMIN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ	4
2.3. DÜNYA ORGANİK ÜRÜN TİCARETİ	7
2.4. TÜRKİYE ORGANİK TARIM GÖSTERGELERİ	8
2.5. TÜRKİYE'NİN ORGANİK ÜRÜN DIŞ TİCARETİ	11
2.5.1. Türkiye Organik Ürün İhracatı	11
2.5.2. Türkiye Organik Ürün İthalatı	13

BÖLÜM 3 ORGANİK TARIMIN DÜŞÜNCE TEMELLERİ

3.1. EKOLOJİK SORUNLAR VE ORGANİK TARIM	15
3.2. TARIMSAL SORUNLARA YAKLAŞIM VE ORGANİK TARIM	18

BÖLÜM 4 ORGANİK TARIMIN İLKELERİ, AMAÇLARI VE KURALLARI

4.1. ORGANİK TARIMIN İLKELERİ	21
4.2. ORGANİK TARIMIN TANIMI	25
4.3. ORGANİK TARIM FAALİYETLERİNİN TANIMI	27
4.4. ORGANİK TARIMIN AMAÇLARI	28
4.5. ORGANİK TARIMIN GENEL KURALLARI	29

BÖLÜM 5 ORGANİK TARIM MEVZUATI

5.1. DÜNYADAKİ GENEL STANDARTLAR	31
5.2. AVRUPA BİRLİĞİ ORGANİK TARIM MEVZUATI	31
5.3. TÜRKİYE'DE ORGANİK TARIMIN GELİŞİM SEYRİ	32
5.4. TÜRKİYE'DE ORGANİK TARIM MEVZUATININ GELİŞİMİ	35
5.5. MEVZUATIN YAPISI VE BİLEŞENLERİ	38
5.6. ORGANİK TARIMDA KURUMSAL YAPI	40
5.6.1. YÜRÜTME VE İZLEME ORGANLARI	41
5.6.1.1. Organik Tarım Ulusal Yönlendirme Komitesi	41
5.6.1.2. Organik Tarım Komitesi	41

5.6.1.3. Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM)	42
5.6.1.4. Alternatif Tarımsal Üretim Teknikleri Daire Başkanlığı	43
5.6.1.5. Organik Tarım Birimleri (81 İl, Tarım İl Müdürlükleri)	43
5.6.2. YETKİLENDİRİLMİŞ KURULUŞ	44
5.6.3. KONTROLÖR VE SERTİFİKER	44
5.6.3.1. Kimler Kontrolör Olabilir?	45
5.6.3.2. Kimler Sertifikar Olabilir?	45
5.6.4. MÜTEŞEBBİS	46
5.6.5. ORGANİK TARIM İŞLETMESİ	46

BÖLÜM 6

ORGANİK TARIMIN UYGULAMA SÜREÇLERİ

6.1. ORGANİK TARIM UYGULAMALARI	47
6.2. ORGANİK ÜRÜN ELDE ETME SÜREÇLERİ	48

BÖLÜM 7

BAŞVURU

7.1. BAŞVURU KURULUŞLARI	49
7.2. BAŞVURU İÇİN GEREKEBİLECEK ÖNEMLİ BİLGİ VE BELGELER	52
7.3. SÖZLEŞME	60
7.4. KODLAMA	60

BÖLÜM 8

TEMİZLİK VE DEZENFEKSİYON

8.1. TANIM	61
8.2. TEMİZLİK MADDELERİ VE DEZENFEKTANLAR	61

BÖLÜM 9

ORGANİK BİTKİSEL ÜRETİMİN İLKELERİ

9.1. BİTKİLERİN GRUPLANDIRILMASI	63
9.2. GEÇİŞ SÜRECİ	65
9.2.1. Geçiş Sürecinin Kısaltılması	66
9.2.2. Geçiş Sürecinin Uzatılması veya Yeniden Belirlenmesi	67
9.3. PARALEL ÜRETİM	67
9.4. TOPRAK KORUMA, VERİMLİLİK VE GÜBRELEME	68
9.4.1. Toprak Verimliliğini Koruma ve Geliştirme	68
9.4.2. Toprak Tekstürü ve Sütrüktürü	69
9.4.3. Toprak Koruma, Verimlilik ve Arazi Kullanımı Kabiliyeti İlişkisi	71

9.4.4. Arazi Kullanma Kabiliyet Sınıfları	73
9.4.5. Toprak Tuzluluğu	76
9.4.6. Toprak Reaksiyonu	78
9.4.7. Toprak Organik Madde Miktarının Artırılması	79
9.4.8. Malçlama	80
9.4.9. Kontur ve Şeritvari Ekim	81
9.4.10. Birlikte Ekim (Intercropping) ve Örtü Bitkisi	82
9.4.11. Toprak İşleme	83
9.4.12. Yeşil Gübre Uygulaması	86
9.4.13. Çiftlik Gübresi	87
9.4.14. Kompost ve Fermente Edilmiş Materyal	91
9.4.15. Gübreleme ve Toprak İyileştiriciler	95
9.4.16. Mikrobiyal Gübreler	106
9.4.17. Deniz Yosunu	111
9.5. ORGANİK TARIMDA EKİM NÖBETİ	113
9.5.1. Ekim Nöbetini Zorunlu Kılan Nedenler	114
9.5.2. Ekim Nöbetinde Bitki Seçimini Etkileyen Temel Faktörler	116
9.5.3. Ekim Nöbetinde Dikkat Edilecek Hususlar	120
9.5.4. Ekim Nöbeti Programlama	122
9.5.5. Bitki Koruma Yönünden Ekim Nöbeti	125
9.5.6. Ekim Nöbetinin Etkili Olduğu Bazı Bitki Hastalıkları	126
9.5.7. Ekim Nöbetinin Etkili Olduğu Bazı Bitki Zararlıları	128
9.6. ORGANİK TARIMDA ÜRETİM MATERYALLERİ	130
9.7. EKİM VE DİKİM	133
9.8. BİTKİ KORUMA YÖNTEMLERİ	134
9.8.1. Kanuni Savaş ve Karantina	136
9.8.2. Kültürel Savaş (Pasif Bitki Koruma Yöntemleri)	136
9.8.3. Biyolojik Savaş	141
9.8.4. Biyoteknik Savaş	143
9.8.5. Fiziksel Savaş	144
9.8.6. Kimyasal Savaş (Aktif Bitki Koruma Yöntemleri)	145
9.9. ORGANİK TARIMDA YABANCI OT YÖNETİMİ	161
9.10. SULAMA	168
9.11. HASAT	174

BÖLÜM 10

ORGANİK HAYVANSAL ÜRETİMİN TEMEL İLKELERİ

10.1. GİRİŞ	175
10.2. ÜLKEMİZDEKİ ORGANİK HAYVANSAL ÜRETİMİN DURUMU	176

10.3. TÜR VE İRK SEÇİMİ	176
10.4. PARALEL YETİŞTİRİCİLİK VE OTLATMA	177
10.5. DAMIZLIK SEÇİMİ	177
10.6. HAYVAN SAYISI.....	178
10.7. ORGANİK HAYVANCILIKTA GEÇİŞ SÜRECİ.....	179
10.8. BÜYÜKBAŞ VE KÜÇÜKBAŞ HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ	180
10.8.1. Sürü İlk Kez Tesis Edilirken Uyulacak Kurallar.....	180
10.8.2. Sürü Büyütme ve Yenileme	180
10.8.3. Yetiştiricilik, Bakım, Besleme ve Sağlıkla İlgili Temel Kurallar	181
10.8.4. Barınak Özellikleri	182
10.8.5. Önemli Yetiştiricilik ve Bakım Uygulamaları	183
10.8.6. Organik Hayvansal Üretimde Yem Temini ve Hayvan Besleme.....	184
10.8.7. Organik Yemlerin Üretimi.....	188
10.8.8. Hayvan Sağlığı ve Veteriner Müdahalesi	189
10.8.9. Nakliye ve Kesim	191
10.8.10. Temizlik Maddeleri ve Dezenfektanlar	191
10.9. ORGANİK KANATLI HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ.....	191
10.10. ORGANİK ARI YETİŞTİRİCİLİĞİ.....	194
10.11. ORGANİK SU ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ.....	197

BÖLÜM 11

KONTROL

11.1. KONTROL İŞLEMİ.....	202
11.2. KONTROL İÇİN GEREKLİ BİLGİ VE BELGELER	202
11.3. MÜTEŞEBBİSE UYGULANACAK YAPTIRIMLAR	203

BÖLÜM 12

SERTİFİKASYON

12.1. MÜTEŞEBBİS VE ÜRÜN SERTİFİKASYONU	205
12.2. DIŞ TİCARETE İLİŞKİN SERTİFİKASYON	206

BÖLÜM 13

DENETİM

13.1. YETKİLENDİRİLMİŞ KURULUŞLARIN DENETİMİ.....	207
13.2. MÜTEŞEBBİS VE İŞLETME DENETİMLERİ.....	208

BÖLÜM 14**RAPOR HAZIRLAMA VE AKREDİTASYON**

14.1. KONTROL RAPORU.....	209
14.2. AKREDİTASYON.....	209

BÖLÜM 15**İŞLEME, AMBALAJLAMA, ETİKETLEME**

15.1. ORGANİK ÜRÜNLERDE İŞLEME İLKELERİ	211
15.2. ORGANİK ÜRÜNLERDE AMBALAJLAMA İLKELERİ	214
15.3. ORGANİK ÜRÜNLERDE ETİKETLEME İLKELERİ.....	215
15.4. TÜRK ORGANİK MALLARINDA KULLANILACAK LOGO ÖRNEKLERİ	216

BÖLÜM 16**DEPOLAMA, TAŞIMA VE PAZARLAMA**

16.1. DEPOLAMA.....	217
16.2. ORGANİK ÜRÜNLERİN PAZARLANMASI.....	221
16.2.1. Organik Ürünleri Pazarlama Yolları.....	222
16.2.2. Organik Ürünlerin İthalatı.....	224
16.2.3. Organik Ürünlerin İhracatı.....	225

BÖLÜM 17**GENEL TARIMSAL DESTEKLER**

17.1. ORGANİK TARIM ÜRETİCİ DESTEKLERİ	229
17.1.1. Bedelsiz Arsa ve Arazi Tahsisi ve Enerji Desteği	229
17.1.2. Doğrudan Gelir Desteği (BU DESTEK KALDIRILMIŞTIR.).....	229
17.1.3. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı	229
17.1.4. Faiz İndirimli Tarımsal Kredi Destekleri	230
17.1.5. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflere Kullanılacak Krediler	232
17.1.6. Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Programını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesi ve Teknik Yardım Sağlanması	232
17.1.7. Devlet Destekli Tarım Sigortası.....	232
17.2. DİĞER FİNANSMAN SAĞLAMA YOLLARI	233

BÖLÜM 18**ORGANİK TARIMDA TEMEL SORUNLAR VE BEKLENTİLER**

18.1. ORGANİK TARIMDA TEMEL SORUNLAR	235
18.2. ORGANİK TARIMIN EKONOMİK BOYUTU	237
18.3. TÜRK ORGANİK TARIMININ STRATEJİK ANALİZİ	238

BÖLÜM 19**ORGANİK TARIM VE ENERJİ KAYNAKLARI**

19.1. FOSİL YAKITLARIN ÇEVREYE ETKİSİ	243
19.2. YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI	244
19.2.1. Hidroelektrik Enerji	244
19.2.2. Jeotermal Enerji	244
19.2.3. Rüzgar Enerjisi	245
19.2.4. Güneş Enerjisi	245
19.2.5. Biyokütle Enerjisi	246
19.2.6. Deniz ve Okyanus Enerjisi	248
19.2.7. Hidrojenin Enerji Amaçlı Kullanımı	248
19.3. ORGANİK TARIMDA ENERJİ KULLANIMI	249
19.3.1. Organik Tarımda Kullanılabilecek Yenilenebilir Enerji Kaynakları	249
19.3.2. Organik Tarım Faaliyetlerinde Yenilenebilir Enerji Kullanımı	250

BÖLÜM 20**TOPRAK, SU VE BİTKİ ANALİZİ İÇİN NUMUNE ALINMASI**

20.1. TOPRAK ANALİZLERİ	253
20.1.1. Toprak Örneklerinin Alınması	253
20.1.2. Toprak Numunesinin Alınma Derinliği ve Zamanı	255
20.1.3. Toprak Numunelerinin Alınmasının Sakıncalı Olduğu Yerler	256
20.2. SULAMA SULARINDAN NUMUNE ALMA	256
20.3. BİTKİ ÖRNEKLERİNİN ALINMASI	257

Kaynakça	261
Bazı Ulusal ve Uluslararası Organik Tarım Kuruluşları ve Web Sitesi Adresleri	266
Ek-1	267

1. GİRİŞ

İnsanoğlu, çevreyi görmezden gelerek sürdürmekte olduğu tarımsal, endüstriyel ve teknolojik faaliyetler sonucu, canlı ve cansız çevresiyle birlikte kendisinin de şu anki ve müstakbel yaşamını tehlikeye soktuğunun farkına varmış görünmektedir. Bu farkında oluş insanoğlunu tarımsal, endüstriyel ve teknolojik faaliyetlerinde ve tüketim alışkanlıklarında yeni arayışlara sevk etmiştir. Tarım da dahil olmak üzere tüm faaliyetlerde, kısa dönemde aşırı ve tahripkâr faydalanma yerine, sürdürülebilirlik esas kabul edilmeye başlanmıştır.

Çevre kirliliğini artıran, insan sağlığını olumsuz etkileyen ve insanlığın geleceğini tehdit eden üretim teknikleri yerine doğa ile uyumlu, çevre ve sağlık açısından en az risk taşıyan üretim teknikleri benimsenmeye başlamıştır. Bu konuda Birleşmiş Milletler nezdinde yürütölen çeşitli toplantılar sonucu somut kararlar ortaya konmuştur. 1972 yılında Birleşmiş Milletler Stockholm’de “tek bir dünya var” sloganıyla çevre konferansı düzenlemiş, 1992 yılında ise Rio’da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’na 178 ölkeden 30 bini aşkın delege katılmıştır. Bu konferans sonunda çok önemli bir bildiri metni yayımlanmıştır. Birleşmiş Milletler’in çalışmaları devam etmiş ve 1997 yılında Kyoto’da önemli kararlar alınmıştır.

Aşırı yararlanmayı ve yalnızca üretim döneminde yüksek verim ve kazancı amaç edinen tarımsal uygulamalar, insan, hayvan ve bitki sağlığını olumsuz etkilemiş, canlı yaşamını tehdit edecek düzeyde tüm ekolojik dengenin bozulmasına neden olmuştur. Monoköltür tarım sistemi, hormon, antibiyotikler ve katkı maddeleri gibi sentetik kimyasal maddeler, kimyasal tarım ilaçları, yanlış sulama uygulamaları, çayır ve meraların iyi yönetilmeyişi ve hayvan yetiştiriciliğindeki hatalı uygulamalar tüm canlılar ve yaşıadığımız yeryüzü ekosistemi üzerinde olumsuz etkilere neden olmuştur. Ancak, günümüzde çevre bilinci ve sağlığa verilen önem konusunda toplumdan topluma değişse de tüm dünyada önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu bağlamda, tarımda yeni arayışlar ve alternatif tarım sistemi önerileri ortaya konulmuştur. Bu alternatif tarım sistemlerinden biri de tüm dünyada kabul gören ve kuralları oluşturulan organik tarım sistemidir.

Ülkemizin, Rio Zirvesi'nin önemli sonuçlarından biri olan ve 1992'de imzalanan Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin onaylaması, 29 Ağustos 1996 tarih ve 4177 sayılı Kanun'la uygun bulunmuş ve 21 Kasım 1996 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanıp, 27 Aralık 1996 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın 11. Maddesi " taraflar, biyolojik çeşitlilik unsurlarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı için ekonomik ve sosyal açıdan güvenilir teşvik tedbirleri alacaklardır" hükmünü getirmiş, Türkiye de, anlaşmanın onaylanması ile birlikte, bu konuda bir taahhüdün altına girmiştir. Ayrıca, 25.04.2006 tarih ve 26149 sayılı Resmi Gazetede 5488 sayılı Tarım Kanunu yayımlanmıştır. Kanunun 9. Maddesinde "Biyolojik çeşitlilik, genetik kaynakların korunması ve biyogüvenliğin sağlanması" hükmü getirilmiştir. Bu doğrultuda organik tarımın biyoçeşitliliğe katkılarından dolayı desteklenmesi deklere edilmiştir. Özellikle doğa koruma alanları ile çevresel açıdan hassas bölgelerde iyi tarım uygulamaları ve organik tarımın bölge halkı için sürdürülebilir bir geçim kaynağı olarak yaygınlaştırılması yararlı olacaktır.

Türkiye'nin tarımsal potansiyeli yüksek olmasına rağmen, tarımın milli gelir içerisindeki oranı düşük düzeyde kalmaktadır. Ülkemizde işgücünün % 30'dan fazlası tarım sektöründe istihdam edilmesine rağmen, bu sektörün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki payı % 12 oranında kalmaktadır. Oysa Türkiye, meyve ve sebze gibi yüksek katma değerli, emek-yoğun ürünlerin üretimini artırmak için çok uygun koşullara sahip olup, özellikle dış piyasalara katma değeri yüksek ürünlerin ihracatını artırabilir. Tarım ürünlerinin katma değerini artırmanın bir yolu, bu ürünlerin işlenerek pazara arz edilmesidir. Tüm dünyada çevre ve sağlık bilincine dayalı bir tüketim trendinde tarım ürünlerinin katma değerini yükseltmenin bir başka yolu da tarım ürünlerinin organik tarım yöntemine göre üretilmesi ve işlenmesi olacaktır.

Organik tarım sistemi ülkemizde ihracat talepleriyle gelişmeye başlamıştır. Bu gün gelinen noktada Türk organik tarımı, standartları genelde uluslararası standartlara uyumlu, üreticilere kâr getirme yanında tüketicilere de güvenilir gıdalar sunan bir yapı kazanmıştır. Sektör, daha çok dış pazara yönelik olarak üretim yapan, çevrenin korunmasına özen gösteren ve henüz gelişmekte olan bir tarım sektörü olarak görülmektedir. Organik tarım sisteminin, tüm dünyada değişen ve gelişen tarım sektörünün bir parçası olarak, yükselen bir gelişim seyrine sahip olduğu görülmektedir. Ülkemiz, kirlenmemiş ve yüksek gelişme potansiyeline sahip tarımsal kaynakları ile bu alanda dünyanın önden gelen üretici ülkelerinden biri olmaya adaydır.

Ülkemiz tarım arazilerini ve su kaynaklarını kirlenmeden ve doğal kaynaklarımızı tahrip etmeden gelecek kuşaklara aktarmak, sürdürülebilir tarımsal kalkınmayı sağlamak, topluma sağlıklı gıda arz etmek ve katma değeri yüksek tarımsal üretim yaparak yetiştiricilerimizin ekonomik gelir düzeyini yükseltmek amacıyla organik tarımın geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması faydalı olacaktır.

2.1. TARIMDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE YENİ YAKLAŞIMLAR

Tarımın bugün geldiği noktada, ekolojik, sosyoekonomik, sağlığa ilişkin ve etik kaygılar insanlığı yeni arayışlara yönlendirmiştir. İnsanoğlu sürdürmekte olduğu mevcut tarımsal faaliyetlerle, içerisinde ve birlikte yaşadığı canlı ve cansız çevreye verdiği zarar sonucu kendi yaşam alanını da tahrip ettiğinin farkına varmıştır. Oportünist (bencil) yaklaşımın insanlık idealleri ile bağdaşmadığını ve insanlığın yaradılışına uygun sorumluluk bilincine aykırı olduğunu kavrayan insanoğlu, dürüstlük, kendisi dışındakilerin haklarına saygı ve karşılıklı yarar ilkelerini benimseme yoluna girmiştir. Doğa ile uyumlu, kaynakları doğru kullanan, sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen, hayvan refahını gözetken, tarımsal faaliyetlerde insanoğlunun ruhsal ve duysal tatminini göz önüne alan yeni tarımsal yaklaşımlar tüm dünyada yayılmaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşımların bir kısmı henüz bir kavram olmaktan ileri geçmemişse de diğer bazı kavramlar metodolojik düzeye ulaşma yoluna girmiş ve yeni tarım sistemleri şekline dönüşebilmiştir.

Dünyanın değişik kesimlerinde ortaya konulan yeni tarımsal kavramlar ve tarım sistemlerinden bazıları alfabetik sırayla aşağıda verilmiştir;

Alternatif Tarım (Alternative Farming/Agriculture)

Biyolojik Tarım (Biological Farming/Agriculture)

Biyodinamik Tarım (Biodynamic Farming/Agriculture)

Doğa Tarımı (Nature Farming)

Doğal Tarım (Natural Farming)

Düşük Girdili Tarım (Low Input Agriculture)

Ekolojik Tarım (Ecological Farming/Agriculture)

Eko-Köyler (Eco-Villages)

Entegre Tarım Sistemi (Integrated Farming System, IFS)

Hassas Tarım (Precision Farming)

İyi Tarım Uygulamaları (Good Agricultural Practices, GAP)

Organik Tarım (Organic Farming/Agriculture)

Permakültür (Permaculture)

Tarımsal Ekoloji (Agroecology)

Toprak işlemez tarım (Non-tillage Farming)

Yeniden Yapılandırılmış Tarım (Regenerative Agriculture)

Bu yeni tarımsal yaklaşımlardan Biyolojik Tarım, Ekolojik Tarım ve Organik Tarım bir tarım sistemi olarak aynı anlama gelmektedir. Organik (Biyolojik, Ekolojik) Tarım Sistemi, bu yöntemle üretilen ürünlerin Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından geliştirilen standartlarla tanımlanmasıyla tüm dünyada kabul gören sistemlerden biri haline gelmiştir. 28 Haziran-3 Temmuz 1999 tarihinde 98 üye ülke, Avrupa topluluğu, bir gözlemci ülke ve 63 hükümet dışı organizasyon temsilcilerinin katılımı ile toplanan FAO/WHO Kodex Alimentarius Komisyonu (Codex Alimentarius Commission, 1963'de FAO VE WHO tarafından gıda standartlarının geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur), organik olarak üretilen gıdaların üretimi, işlenmesi, etiketlenmesi ve pazarlanmasına ilişkin uluslararası standartların kabulünü onaylamıştır. FAO/WHO Gıda Standartları Programı (FAO/WHO Food Standards Programme) ve Komisyon Gıda Etiketleme Komitesi (The Commission's Committee on Food Labelling) tarafından hazırlanan "Organik Gıdaların Üretimi, İşlenmesi, Etiketlenmesi ve Pazarlanması Rehberi" (Guidelines for the Production, Processing, Labelling and Marketing of Organic Food) kabul edilerek organik gıda üretiminin yapısı tanımlanmış ve organik ürünlerin güvenilirliği konusunda tüketici haklarının korunmasını sağlayan standartlar ortaya konulmuştur.

2.2. ORGANİK TARIMIN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ

Sentetik kimyasal tarımsal girdilerin yarattığı olumsuz etkilerin hissedilmesiyle yüzyılımızın başlarında konvansiyonel tarım yöntemine alternatif sistem arayışları başlamıştır. 1910 yılında Albert Howard'ın "Tarımsal Vasiyetnamesi", 1924 yılında Dr. Rudolf Steiner'in "Biyodinamik Tarım Yöntemi" çalışmaları birçok Avrupa ülkesinde bu konuda duyarlı üretici ve tüketicilerin bir araya gelmesi ile ekolojik tarım çalışmalarına başlamıştır. 1970'li yıllara kadar ayrı devam eden çalışmalar, 1972 yılında Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu'nun (IFOAM/International Federation of Organic Agriculture Movement) kurulmasıyla uluslararası nitelik kazanmıştır. Üç kitadan 5 kurucu organizasyon tarafından oluşturulan IFOAM, tüm dünyadaki ekolojik tarım hareketlerini bir çatı altında toplamayı, hareketin gelişimini sağlıklı bir şekilde yönlendirmeyi, gerekli standart ve yönetmelikleri hazırlamayı, tüm gelişmeleri üyelerine ve tüm ilgili sektörlerle aktarmayı amaçlamaktadır.

Dünya organik ürün ticareti 1980'li yıllarda gelişme göstermiş, 1990'lı yılların sonlarında özellikle deli dana, dioksin ve GDO (genetiği değiştirilmiş organizma-

lar ve transgenik ürünler) gibi konulara karşı duyulan endişe ve tepkiler nedeni ile organik ürünlere karşı tüketici talebinde ciddi artışlar meydana gelmiş ve organik tarım birçok uluslararası kuruluşun gündemine girmiştir.

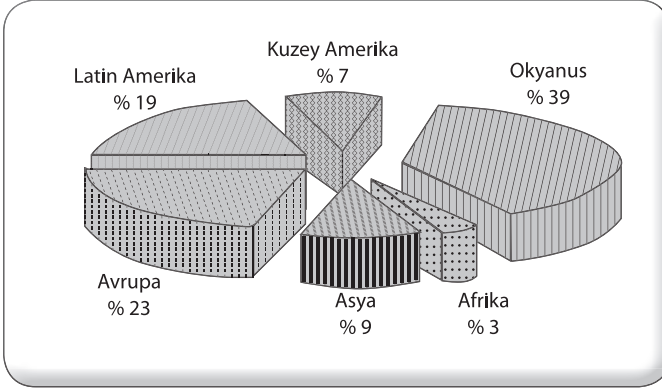
Dünyada organik tarım konusunda ilk geniş boyutlu yönetmelik Avrupa Birliği (AB) tarafından 1991 yılında EEC 2092/91 sayılı ile yayımlanmış ve daha sonraki yıllarda birçok değişiklikler yapılarak 1999 yılında hayvansal ürünlerle ilgili (EC 1804/1999) kısım eklenmiştir. İsviçre'nin hazırladığı Bioswiss ve FAO tarafından 1999 yılında hazırlanan Codex Alimentarius'tan sonra 2000'de hazırlanarak yürürlüğe giren ABD'de National Organic Program (NOP), Japonya'da Japanese Agricultural Standards (JAS) adı verilen organik tarım standartları tüm dünyada özellikle küresel pazar hareketlerini etkilemiştir. Örneğin Japonya'da JAS öncesi organik ürün iç pazarı 1997 yılında 1 milyar ABD doları iken 2000 yılında 2.5 milyar ABD dolarına çıkmıştır ancak 'yeşil ürün' olarak tanımlanan bu pazarda yönetmeliğin kabulünden sonra sertifikalı ürünlerin payı ancak 350 000 ABD doları düzeyinde olmuştur. IFOAM'ın temel standartları gıda-gıda dışı üretim ve işleme, girdi üretimi gibi çok daha fazla alanı kapsamına rağmen örneğin AB yönetmeliği kadar ayrıntılı değildir. Ulusal yönetmeliklerde pazarın armonizasyonunu sağlamak üzere üçüncü ülkeler ve buradan ithal edilecek ürünlerin kontrol ve sertifikasyonuna ilişkin maddelere de yer vermektedir.

Günümüzde dünya çapında yaklaşık 400 organizasyon sertifikasyon hizmeti vermektedir. Sertifikasyon kuruluşlarının çoğu Avrupa'da yer almaktadır (160 kuruluş). Ardından Asya ve Kuzey Amerika gelmektedir. En çok sertifikasyon kuruluşuna sahip ülkeler sırasıyla ABD, Japonya, Çin ve Almanya'dır. Bu firmaların çoğu kendi ülkeleri dışındaki ülkelerde de hizmet vermektedirler. Sertifikasyon firmalarının % 40'ı Avrupa Birliği tarafından onaylanmıştır. % 32'si ISO 65 akreditasyonuna sahiptir ve % 28'i US-NOP altında akreditedir. Ülkemizde faaliyet gösteren kontrol ve sertifikasyon kuruluşu 13'e ulaşmış olup, bunlardan 8 tanesi yabancı kuruluşların ülkemizdeki temsilcilikleri şeklinde çalışmaktadır.

Organik tarım özellikle son 5-6 yılda dünya çapında hızlı bir gelişme seyri göstermiştir. Günümüzde dünya üzerinde 120 ülkede, yaklaşık 31.5 milyon hektar alanda ve 622.782 tarım işletmesinde organik tarım yapılmaktadır. Dünyada en geniş organik tarım arazisine sahip ülkeler sırasıyla Avustralya (11.8 milyon ha), Arjantin (3.1 milyon ha), Çin (2.3 milyon ha) ve ABD (1.6 milyon ha) olarak sıralanır. Bu ülkeleri İtalya, Brezilya, İspanya, Almanya, Uruguay, İngiltere ve diğerleri izlemektedir. Bu ülkelerin organik üretim alanlarının çok geniş oluşunda, yayılımcı tip organik hayvan yetiştiriciliği için ayrılmış sertifikalı mera alanlarının genel toplamda yer almasının da payı vardır. Konvansiyonel üretim alanlarıyla kıyaslandığında, oransal olarak en yüksek organik üretim alanı ise Avrupa'dadır.

Elde edilen verilere göre dünya toplam tarımsal alanın yaklaşık % 0.7'sini organik tarıma ayrılan alanlar oluşturmaktadır. Okyanusya (Büyük Okyanus'a dağılmış adaları içine alan ülkelerden ve Avustralya'dan oluşan kıta), dünyadaki organik ta-

rim yapılan arazilerin % 39'luk payına sahiptir ve ardından % 23'lük payla Avrupa ile % 19'luk payla Latin Amerika (% 19) gelmektedir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Organik Tarım Alanlarının Kıtalaraya Göre Dağılımı.

Avrupa Birliği üyesi olan 27 ülkede organik tarıma ayrılan alan 2001 yılında 5.236.218 ha iken 2007 yılında 7.010.407 hektara ulaşmıştır. Tablo 2.1'de görüldüğü gibi, organik tarım ürünleri üretmek amacıyla ayırdıkları alanlar bakımından İtalya başta gelmekte, bunu İspanya, Almanya, İngiltere, Fransa, izlemektedir. 2001'den 2006 yılına kadar ekim alanlarında gerçekleşen değişiklik en fazla İspanya'da olmuştur. İngiltere'nin organik tarım ekim alanlarında çok fazla değişiklik görülmemektedir. Avrupa ülkelerinde toplam tarım alanının yaklaşık % 3.5'i organik üretime ayrılmıştır. Tarımsal işletmecilerin içinde organik tarım yapanların oranı % 2'dir.

Tablo 2.1. Avrupa'da Organik Tarım Ekim Alanları (ha)

ÜLKELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006
İtalya	1.237.640	1.168.212	1.052.002	954.361	1.067.102	1.148.162
İspanya	485.079	665.055	725.254	733.182	807.569	926.390
Almanya	632.165	696.978	734.027	767.891	807.406	825.539
İngiltere	679.631	741.174	695.619	690.269	619.852	619.783
Fransa	419.750	517.965	550.990	534.037	560.838	548.308
Avusturya	276.410	296.154	328.803	344.916	360.969	361.817
Yunanistan	31.118	77.120	244.457	267.159	288.255	302.256
Diğer Avrupa ülkeleri	1.503.764	1.483.909	1.632.571	1.779.685	2.168.606	2.278.152
AB27	5.236.218	5.602.151	5.904.481	5.984.216	6.578.361	7.010.407

<http://www.organic.aber.ac.uk/statistics>

Bazı ürünlerin organik olarak en çok yetiştirildiği ülkeler aşağıdaki gibidir.

Organik turunçgil :	İtalya
Organik kahve :	Meksika, Paraguay
Organik kakao :	Dominik Cumhuriyeti
Organik üzüm :	İtalya, İspanya ve Fransa
Organik zeytin :	İtalya, İspanya ve Tunus
Organik pamuk :	Türkiye, ABD
Organik tahıl :	İtalya, ABD
Organik pirinç :	Tayland, Filipinler

Bitkisel üretim alanları yanında 2005 yılında Uluslararası Ticaret Merkezi ve Organik Servislerinin gerçekleştirdiği araştırmaya göre yaklaşık 62 milyon hektarlık alanda organik doğal toplama yapılmaktadır. Dolayısıyla, dünya çapındaki 31 milyon hektarlık organik tarım alanına 62 milyon hektarlık organik doğal toplama alanları da eklenmiş olur. En geniş doğal toplama alanları Avrupa ve Afrika'dadır. Toplama miktarı açısından bakıldığında en önemli ürünler bambu sürgünleri, üzüm meyveleri ve kabuklu meyvelerdir.

2.3. DÜNYA ORGANİK ÜRÜN TİCARETİ

1930'lardan itibaren sürdürülebilir biyolojik tarım modeli birçok ülkede uygulanmaya başlamıştır. Danimarka, İngiltere ve İsviçre Avrupa'da biyolojik tarımın temellerini atan ülkeler olmuşlardır. Bugün ABD, Kanada, Avustralya, Japonya ve Avrupa Birliği ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde iç pazarı sürekli artış gösteren organik ürünlerin üretimi gelişmekte olan ülkelerde de gerçekleştirilmektedir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde organik üretim yapısı farklılık arz etmektedir. Üretim iç pazarın talebini cevaplamak amacıyla değil, ihracat amacıyla başlamıştır. Değişik ülkelerde yapılan ulusal bazdaki organik tarıma yönelik çalışmalar bağımsız olarak sürdürülürken, 1972 yılından sonra bu çalışmalar IFOAM Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu'nun organizasyonu altında toplanmıştır. Merkezi Almanya'da olan IFOAM'ın temel fonksiyonu dünyada organik tarımla ilgili bilgi ağının koordinasyonu olarak tanımlanabilir.

Dünya organik pazarının büyüklüğünün 2006 yılında 36.7 milyar ABD dolarına ulaştığı ve tüketimin büyük kısmının Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Son 5 yılda (2002-2006) Amerika'da organik gıda satışları % 12 artarak 2006 yılında 18.2 milyar ABD dolarına ve Avrupa'da % 15 artarak 14.6 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Avrupa'da tüketimin en çok olduğu ülkeler İskandinav ve Alp ülkeleridir. Meyve ve sebzeler, 2006 yılında 14.5 milyar ABD doları satış hacmi ve % 39, 5'lük payı ile toplam organik gıda pazarından en büyük payı alan sektör olmuştur. Ekmek ve hububatlar ise 6 milyar ABD doları satış hasılatı ile pazardan % 16.5'lik pay almıştır. 2006-2011 yıllarını kapsayan 5 yıllık dönemin sonunda organik ürün pazarının toplam değerinin 67.1 milyar ABD doları olacağı tahmin edilmek-